

Actuality

Základní škola
Lužec nad Vltavou

Základní škola Lužec nad Vltavou,
příspěvková organizace

Strategie prevence proti školní
šikaně

Mgr. Iveta Králová Fonioková
Ing. Pavla Kopeluková

Obsah

Obsah.....	2
Obecné.....	3
Charakteristika pojmu šikana	3
Co je nutné sledovat.....	3
Co bychom měli o šikaně vědět.....	5
Podoby šikany.....	5
Stadia šikanování.....	6
Bezpečné prostředí ve škole – jak předcházet šikaně.....	7
Základní škola Lužec nad Vltavou	8
Pedagogický sbor – chceme přátelskou a bezpečnou školu	9
Náš užší realizační tým – tým školských poradenských služeb	9
Společný postup při řešení šikanování	10
Šikana zaměřená na učitele	11
Primární prevence v třídních kolektivech.....	13
Primární prevence při výuce.....	13
Primární prevence ve školních i mimoškolních programech	13
Ochranný režim (školní řád, účinné dohledy učitelů).....	13
Spolupráce s rodiči.....	13
Spolupráce se specializovanými zařízeními.....	14
Vztahy se školami v okolí.....	14

Za základ prevence proti šikanování v naší škole považujeme vytváření a udržování dobrého klimatu školy a zařazování témat posilování prevence do výuky.

Podpora dobrého klimatu školy:

- sportovní dny
- projektové dny
- tematické dny (výročí, úklid obce)
- trávení přestávek ve společných prostorách
- výlety a exkurze
- neformální setkávání s pedagogy
- přátelský, nekonfliktní přístup pedagogického sboru a zaměstnanců školy

Základní témata ve výuce

- zdravý životní styl (výchova ke zdraví, osobní a duševní hygiena, výživa a pohybové aktivity)
- tolerance ke zvláštnostem (občanská výchova, dějepis, přírodověda, přírodopis)
- poučení z historie (dějepis, literatura)

Obecné

Program proti šikanování slouží k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupráci poskytujícího prostředí ve škole. Zaměřuje se především na prevenci šikany a nabízí postupy řešení šikanování. Je určen všem pedagogickým pracovníkům školy, dále pak nepedagogickým pracovníkům, rodičům a žákům školy. Tento program je nedílnou součástí Minimálního preventivního programu školy. Školní program proti šikanování je sestaven na základě Metodického pokynu k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 21149/2016.

Charakteristika pojmu šikana

„Šikana je nebezpečná sociální nemoc, kdy jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci. Nezbytnou součástí šikany je nepoměr sil, kdy agresor má převahu nad obětí, ta se mu není schopna bránit.“

Šikana zahrnuje i fyzické útoky v podobě bití, vydírání, poškozování věcí, loupeží; také útoky slovní – nadávky, vyhrožování, pomluvy. Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně anebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoučelností agrese.

Co je nutné sledovat

Co je nutné sledovat u žáků a dětí, když chceme předcházet šikaně:

Přímé varovné signály šikanování mohou být například:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávisným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;

- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Co by měla sledovat rodina dítěte, pokud chce předcházet šikaně:

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechť dítěte jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně
- doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);

- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Co bychom měli o šikaně vědět

Trocha teorie neublíží žádnému čtenáři, naopak se bude vědět, co je důležité.

Podoby šikany

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastařujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepříjemné sexuální provokace.

Kyberšikana (elektronická šikana) která může mít podobu např. zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod., prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod. Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max. několik desítek lidí. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí. Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.) a naopak. Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které škole pomůže rozhodnout se pro správný postup řešení.

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresí neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací. Většina obětí šikany a jejich svědků se snaží situaci udržet co nejdéle v tajnosti, bojí se někomu svěřit. Důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka nebo pedagoga, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence – snížení rozumových schopností, nebo

naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socio-ekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka apod. Šikana může mít také specifický obraz, odehrává-li se ve vztahu k žákům nebo pedagogům z důvodu etnicity (v ČR bývá v této souvislosti nejčastější anticiganismus), rasové nebo národnostní příslušnosti, náboženského vyznání nebo víry (často také v kombinaci s pohlavím např. muslimské dívky, židovští chlapci apod.), sexuální orientace (nejčastěji proti homosexuálům) apod.

Stadia šikanování

Každý z nás by se měl poučit o tom, jak rozpoznat první stádium šikany. Nepodporovat drobné legrácky, nesnižovat pocity druhého. Věta: „Ale prosím tě, to nic není, to já také zažil.“ Může mít vážné následky, pobídne agresora k další činnosti.

Při včasném záchytu prvního stádia je pravděpodobnější, že další stádia již nenastanou.

První stádium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stádium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

Třetí stádium: Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

Čtvrté stádium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“

U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případech, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

Zvláštnosti u psychických šikan

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí.

Bezpečné prostředí ve škole – jak předcházet šikaně

- **Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena, odmítá násilí a zneužití moci v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany.** Je důležité, aby škola tyto hodnoty jasně komunikovala směrem dovnitř školy i vně a zřetelně je hájila a prosazovala (např. tím, že objeví-li se šikana, přistupuje škola k řešení včas a otevřeně).
- **Je důležité, aby se na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany podílela celá škola.** Stěžejní roli a zodpovědnost za tuto oblast nese ředitel školy, jeho role a aktivní přístup k problematice předcházení a řešení šikany je nenahraditelná. Pro prevenci i řešení šikany vedení školy určí konkrétní odpovědnost směrem k řediteli a jeho zástupcům, třídním učitelům, pedagogům, ostatním zaměstnancům školy, žákům, rodičům a školnímu poradenskému pracovišti, která je adekvátní jejich roli a možnostem.
- **Vedení školy pověří alespoň jednu osobu z řad pedagogických pracovníků specifickými otázkami v prevenci a řešení šikany, která se bude v tématu pravidelně vzdělávat (např. školní metodik prevence, výchovný poradce).** Tato pověřená osoba by měla disponovat kompetencemi zejména k šetření a řešení počáteční šikany a vyhodnocování potřeb školy ve vztahu k pokročilé šikaně.
- **Škola nastaví konkrétní a srozumitelná pravidla v chování ve svém školním řádu, která budou specificky vztažená také k projevům šikany (bude jasné, jaké chování je považováno za dehonestující a ohrožující a jak bude sankcionováno).** Součástí školního řádu by měla být pravidla pro používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů
- **Škola nastaví důsledky za porušení pravidel u žáků, přičemž je důležité, aby uměla rozlišovat závažnost porušení.** Pedagogové a ostatní zaměstnanci školy znají své pravomoci a aplikují pravidla chování a důsledky za nedodržení jednotně a konzistentně pro všechny žáky.
- **Ve třídě jsou nastavena třídní pravidla, která nenahrazují ani nezduvojují školní řád.** Ideální je, pokud se na tvorbě třídních pravidel a na reflexi jejich dodržování podílejí spolu s pedagogem (nejlépe třídním učitelem) do značné míry samotní žáci.
- **Škola usiluje o včasné odhalení šikany a za tímto účelem má nastavený funkční systém vzájemné komunikace mezi pedagogy o signálech, výskytu porušení pravidel, nebo jiných rizikových faktorech tak, aby byl pedagog vždy včas informován o tom, jaká atmosféra je v jeho třídě.** Současně má škola nastaven pravidelný monitoring varovných signálů výskytu šikany a využívá k němu adekvátní nástroje.
- **Škola zajistí informovanost všech svých členů o tom, co je a co není šikanování, jak se zachovat ve chvíli, kdy je žák nebo pedagog ohrožován agresory, a kam se může obrátit o pomoc.** Žáci, pedagogové i rodiče jsou srozumitelnou formou informováni o tom, na koho se mají obrátit a jak a komu je možné si stěžovat, pokud nejsou spokojeni s postupem pedagoga nebo školy.
- **Škola kontinuálně realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování (včetně šikany),** kterou má popsáno v Preventivním programu školy někdy nazývaném také minimální preventivní program. Součástí tohoto programu školy je také školní program proti šikanování. Škola má popsány konkrétní preventivní mechanismy, které používá k tomu, aby šikanu minimalizovala a měla ji pod kontrolou (bezpečnostní plán). Účelem je riziku účinně a konkrétně předcházet. Současně má škola popsány postupy řešení krizových situací pro případ, že situace šikany nastala (krizový plán). Na základě svých zkušeností škola tyto plány pravidelně vyhodnocuje a upravuje.

- **Škola zajišťuje podporu a rozvoj pedagogů v podobě dalšího vzdělávání; uvádějících učitelů pro začínající pedagogy; dostupné intervize a/nebo supervize.** Plán dalšího vzdělávání pedagogů zahrnuje školení pedagogů a ve zvýšené míře pracovníka pověřeného řešením šikany (zpravidla školního metodika prevence) a třídních učitelů (zejm. v prevenci šikanování, v oblasti komunikace, řešení konfliktů, interakce mezi učitelem a žákem, v diagnostice klimatu školní třídy, v ovlivňování postojů žáků v přijímání různosti, v podpoře osobnostně-sociálního rozvoje žáků, v tvorbě pravidel třídy a hodnocení jejich dodržování, v evaluaci klimatu třídy jako východiska k plánování služeb školy). Zároveň zajišťuje vzdělávání ředitelů v oblasti právního povědomí.
- **Škola zajišťuje pravidelnou realizaci třídnických hodin,** které by měly žákům poskytnout bezpečný prostor k reflexi vlastní zkušenosti ve škole, kdy mohou mluvit o své spokojenosti ve škole, pocitu bezpečí, vztazích ve škole a ve třídě, učit se efektivně řešit konfliktní situace atd.
- **Škola má zmapovanou síť pomoci pro žáky i pedagogy ve svém regionu a navazuje s ní spolupráci** (např. pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, středisko výchovné péče a neziskové organizace, orgán sociálně právní ochrany dětí, krizové centrum, zdravotnická zařízení, Policie ČR případně další odborníci). Je dobré, pokud škola zveřejňuje tyto kontakty pro žáky, rodiče a pedagogy tak, aby jim byly na očích a mohli vyhledat pomoc také sami.

Základní škola Lužec nad Vltavou

Základní škola Lužec nad Vltavou, příspěvková organizace má kapacitu 250 žáků a vyučuje žáky v devíti ročnících školy. Jsme škola s menším počtem žáků a pedagogických pracovníků, pedagogický sbor zná žáky křestními jmény. Ve škole je přátelské klima, pedagogové nevyvolávají konflikty s žáky, jsou vůči nim otevření, taktní a považují je za své partnery ve vzdělávání. Vzájemné vztahy ve škole ovlivňují klima a působí preventivně vzniku nežádoucího chování. Zřejmě i z tohoto důvodu nebyla dosud nutnost řešit závažnější případy rizikového chování žáků. Přesto jsme si vědomi rizik spojených s měnící se dynamikou skupin, sociálními sítěmi i jiných vlivů, které mohou negativně ovlivňovat postoje a chování žáků. Proto se primární prevence v naší škole zaměřuje na všechny formy rizikového chování (adekvátně věku žáků) a v případě zjištění výskytu určitého nevhodného chování se s žáky intenzivně pracuje.

Zjišťujeme, jak jsou na tom naši žáci:

Trvalé povinnosti celého našeho týmu:

- sledování absence žáků, sledování změn v chování žáků, ve školních výsledcích, pozorováním vztahů a komunikace mezi žáky, pravidelnými poradami mezi pedagogy, informace od pedagogů (zjištění pedagogů), třídnické hodiny.

Jednoduché metody předcházení šikaně, které děláme:

- **Rozbíráme spolu dění ve třídě, ve škole**
- **Spolupracujeme s rodiči žáků**
- **Máme schránku důvěry**
- **Aktivujeme pro žáky kruh důvěry (především první stupeň, druhý stupeň se někdy „stydí“)**
- **Neformálně hovoříme s žáky během přestávek**
- **Společně pracujeme na projektech a aktivitách školy**
- **Dodržujeme naše pravidla**
  - dodržujeme stanovené dozory, zvláště pak v ohrožených místech (WC, prostory u školní knihovny), během přestávek zůstávají všechny učebny otevřené

- včas upozorníme třídního učitele, vedení školy, metodika prevence na podezření z ubližování některému žákovi (příklady přímých i nepřímých znaků šikanování)
- v případě výbuchu násilí se řídit **krizovým scénářem**
- všichni pedagogičtí pracovníci jsme se seznámili s projevy a stádií šikany a s postupem vyšetřování šikany
- vzděláváme se v problematice šikany (školení)
- **rozhodně neříkáme "To mně by se stát nemohlo, to se u nás stát nemůže"**

Pedagogický sbor – chceme přátelskou a bezpečnou školu

Pedagogický sbor, který se nezajímá o své žáky, křičí na ně a nerespektuje jejich individuální potřeby, vytváří špatný vzor, zvyšuje riziko šikany.

Naším cílem je být součástí motivovaného pedagogického sboru, který se vyznačuje tím, že pedagogové:

- jsou ztotožnění s cíli a vizemi organizace, dokáží přijmout pravidla spolupráce a řídit se jimi, dokáží se respektovat,
- spolupracují na úkolech a společných cílech,
- přijímají spoluzodpovědnost, přinášejí nápady a podílejí se na jejich realizaci,
- řešit problémové situace, dokáží se dohodnout, neodsouvají řešení nepříjemných situací,
- jsou ochotni otevřeně komunikovat,
- sdílejí své zkušenosti s ostatními pedagogy,
- dokáží ocenit a podpořit druhé.

„Náš pedagogický sbor si plně uvědomuje nebezpečnost šikany a vzdělává se v oblasti boje proti všem patologickým jevům.“

Náš užší realizační tým – tým školských poradenských služeb

- Školní metodik prevence
- Výchovný poradce
- Třídní učitelé
- Vedoucí týmu poradenských služeb školy
- Zástupkyně ředitelky školy
- Ředitelka školy

Za realizaci primární prevence ve škole zodpovídá ředitelka školy. Koordinátorem prevence ve škole je školní metodik prevence. Na realizaci prevence se podílejí všichni pracovníci školy, tzn. i ostatní pedagogové a zaměstnanci školy.

Jelikož jsou pedagogové na základní škole v neustálém kontaktu (výhoda menších škol), sdělování informací, mapování situace ve třídě, škole je jejich každodenním „rituálem“. Informace o žácích si sdělují pravidelně, vzniklé situace řeší společně, po vzájemné domluvě.

Společný postup při řešení šikanování

Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci výskytu šikany. Škola ale musí být připravena i na situaci, kdy se i přes všechna opatření šikana objeví. Po vyhodnocení závažnosti situace je povinná zvolit způsob šetření. Škola může při řešení šikany požádat i o pomoc zvenčí- např. pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, neziskovou organizaci, Policii ČR.

V případě další potřeby zprostředkování péče pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů. Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří šikanování přihlíželi, ale nezasáhli.

První pomoc při počáteční šikaně:	Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:
<ol style="list-style-type: none"> 1. odhad závažnosti a formy šikany; 2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi; 3. nalezení vhodných svědků; 4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory); 5. ochrana oběti; 6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru: <ol style="list-style-type: none"> a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření); b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku); 7. realizace vhodné metody: <ol style="list-style-type: none"> a) metoda usmíření; b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči); 8. třídní hodina: <ol style="list-style-type: none"> a) efekt metody usmíření; b) oznámení potrestání agresorů; 9. rozhovor s rodiči oběti; 10. třídní schůzka; 11. práce s celou třídou. 	<p>A. První (alarmující) kroky pomoci</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany; 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí <p>B. Příprava podmínek pro vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy; 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi; 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře); 6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům <p>C. Vyšetřování</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. rozhovor s obětí a informátory; 8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků; 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky; 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi) <p>D. Náprava</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

Nevhodná řešení:

- *přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování*
- *odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“*
- *nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali*
- *vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně*
- *nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu*
- *emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)*
- *agresivního řešení problému (např. násilím)*
- *příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše*

- *ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání*
- *předjímání recidivy útočníka*
- *řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka)*
- *automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)*
- *vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany*

Šikana zaměřená na učitele

Pokud si kolega (kolegyně) posteskuje, že je vůči němu žák hrubý, odmlouvá mu, zesměšňuje ho, rozhodně mu neodpovídáme: „To se mně nestává, já s ním (s ní) nemám žádný problém.“ Našemu kolegovi (kolegyni) to nikterak nepomůže, naopak může se stáhnout s pocitem selhání a osamocení. Nabídneme mu pomoc, pedagogickou radu, sdělíme mu, že se nemusí stydět a nemusí se bát o svých problémech s žáky hovořit s vedením školy.

Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí, jak bývá někdy interpretována. Neměla by být, proto v žádném případě považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a žák se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele. Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou.

Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorách, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.

Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě. Pedagog může vnímat situaci, kdy je šikanován žáky, jako stigma a pocituje stud a selhání, což mu zároveň často brání vyhledat pomoc u kolegů, vedení školy nebo ve svém okolí. V řešení situace pak pedagoga také oslabuje obecně zažitý mylný názor, že kompetentní pedagogové problém s udržováním kontroly ve třídě nemají. Učitelé se tak mohou ocitnout v paradoxní situaci, ve které jsou činěni zodpovědnými za násilí, které je namířeno proti nim samotným.

Agresivní chování s cílem ublížit učiteli ze strany vedení (nejčastěji jako bossing), kolegů (nejčastěji jako mobbing), podřízených kolegů (nejčastěji jako staffing), nebo šikana ze strany zákonných zástupců nebude předmětem tohoto metodického pokynu, protože postrádá aspekt rizikového chování žáků. Tyto formy šikany patří do pracovněprávní problematiky a postupy řešení vymezuje zákoník práce, případně trestní zákoník či občanský zákoník. Jejich výskyt však zvyšuje pravděpodobnost pro výskyt šikany mezi žáky a také šikany zaměřené na učitele,

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

Pro prevenci šikany zaměřené na učitele platí doporučení pro vytváření a udržování bezpečné školy. Pravděpodobnost výskytu šikany zaměřené na učitele dále snižuje:

- Prevence stojí na celoškolském přístupu, který akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde. Uvědomění si rizika a jeho deklarace může významně snížit rozvoj šikany.

- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno.
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- Pedagog posiluje zapojení žáků/studentů do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky/studenty zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod.
- Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.
- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.
- Všímá si prosociálního a kooperativního chování žáků a oceňuje je; podporuje kooperaci mezi žáky a prostředím, kde se každý žák/student cítí přijatý.

Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

Je důležité respektovat tyto zásady:

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Nelze očekávat, že situaci, kterou lze klasifikovat jako šikanu, vyřeší pedagog v pozici oběti sám. Proto je zapotřebí, aby tuto skutečnost škola neočekávala a nevyžadovala. Naopak je zapotřebí, aby podporovala své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistila bezpečí pro pedagoga a řešila vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.
- V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky zajistí si pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.
- Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkostí, zvýšená citlivost, nechut k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.
- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.

- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě (jedná se o program selektivní nebo indikované primární prevence, nikoli všeobecné prevence).
- Stejně jako u šikany mezi žáky i zde je potřeba, aby po takové situaci škola revidovala mechanismy a postupy (krizový plán), aby bylo zřejmé, jak zacházet s případnými podobnými situacemi v budoucnu.
V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na příslušný inspektorát práce.

Primární prevence v třídních kolektivech

Další nezbytnou podmínkou prevence šikanování je systematická práce se třídou. V podstatě jde o práci třídních učitelů se skupinovou dynamikou třídy. Je nutné, aby třídní učitel podporoval růst pozitivních vztahů ve skupině. Součástí třídnických hodin bývá diskuse, hledání odpovědí na otázky, sebehodnocení, kooperační hry, tvořivé hry, přehrávání situací, povídání si o zážitcích.

Třídnické hodiny mají především preventivní charakter.

Primární prevence při výuce

Téma prevence šikany je zpracováno do školního vzdělávacího programu. K tomuto účelu jsou využity předměty, které se přímo vztahují k prevenci rizikového chování žáků (prvouka, přírodověda, přírodopis, výchova k občanství, výchova ke zdraví). Částečně se prevence šikany objevuje v předmětech jako je český jazyk, tělesná výchova, výtvarná výchova.

Primární prevence ve školních i mimoškolních programech

Je samozřejmé, že speciální program se nemůže odehrávat pouze ve třídách, ale měl by se stát přirozenou součástí života dětí v celé škole a ve všech činnostech, které škola pořádá a zodpovídá za ně. Do školního života zahrnujeme dění, které přesahuje rámec oficiální činnosti třídy – jsou to například přestávky, družina, školní jídelna, mimoškolní aktivity. Prevence v mimoškolních aktivitách je podrobně uvedena v Ročním plánu MP.

Ochranný režim (školní řád, účinné dohledy učitelů)

Účinný ochranný režim před šikanováním má celoškolskou působnost. V obecné rovině do něj patří zejména dvě základní věci – školní řád a dozory učitelů. Ve školním řádu je prevence šikany obsažena v bodu V. Podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví a ochrany před rizikovými jevy.

Důležitým bodem prevence šikany jsou pedagogické dozory ve všech prostorách školy (chodby, šatny, jídelna, školní hřiště) v době mimo vyučovací hodiny a kontrola rizikových míst. Dozory vykonávají pedagogičtí pracovníci. Dozory na chodbách se konají každou přestávku, první začíná 7:00 hodin. Jak je stanoveno ve školním řádu, žáci jsou povinni dozor vždy uposlechnout.

Spolupráce s rodiči

Spolupráce s rodiči je v naší škole samozřejmostí. Rodičům pomáháme hledat vhodná řešení, upozorňujeme na možná rizika a podporujeme je ve správných postupech v těžké situaci, ve které se ocitli.

Spolupráce se specializovanými zařízeními

V případě potřeby škola spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou v Mělníce, Odborem sociálně-právní ochrany dětí v Mělníce či s Policií ČR, Obvodním oddělení v Mělníce, popřípadě s Obvodním oddělením v Kralupech nad Vltavou.

Vztahy se školami v okolí

Naše škola spolupracuje s Mateřskou školou Lužec nad Vltavou, příspěvková organizace a Základní školou v Horních Beřkovicích.

Mgr. Iveta Králová Fonioková, školní metodik prevence

Ing. Pavla Kopeluková, ředitelka školy